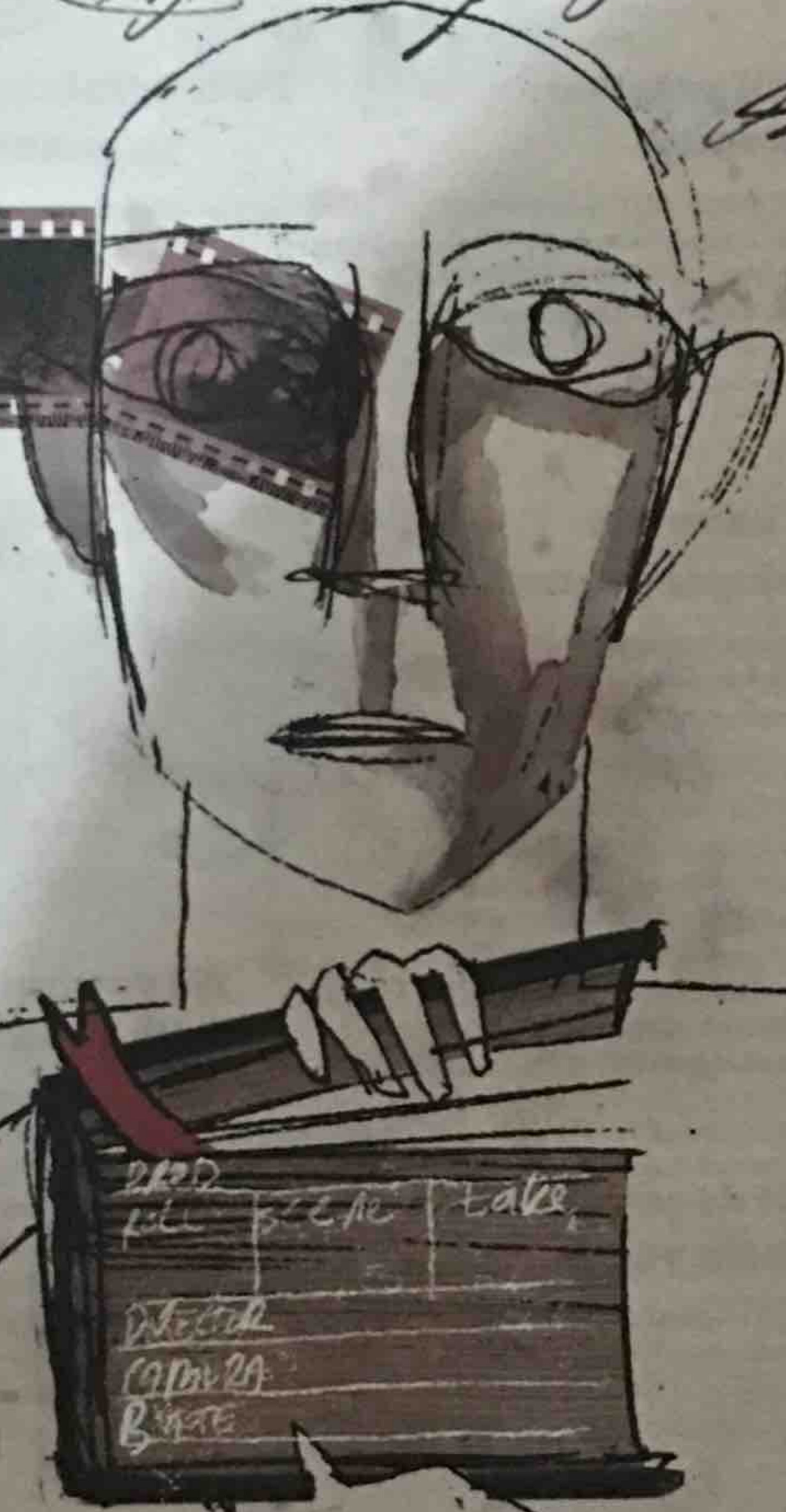

al yazınca...

*Hirfan
22 - 29 VI
1926
Hirfan*

ABBAS BOZKURT

EDEBİYATTAN SINEMAYA

UYARILAYAMAMA ÖYKÜLERİ

ISSN 2146-2127

9 772146 212005 >

ELEŞTİRİDE BÜYÜK HAMLE: TEHLİKELİ DÖNÜŞLER

“Tehlikeli Dönüşler, oldukça iddialı bir kitap. Yusuf Atılgan ve Ayhan Geçgin'i merkeze alarak yeni bir okuma önerisi sunuyor. Ayhan Geçgin ile Yusuf Atılgan'ı birlikte düşünüyor.”

Orhan Koçak, Türkçenin büyük eleştirmenlerinden/denemecilerinden. Yazdıklarıyla her daim zihnimizi açan, edebiyata bakışımızı yeni yollar, kavşaklar yaratan; klişe haline gelmiş birçok unsuru alışıya eden fikirlerle eleştiri tarihinin yönünü değiştiren biri. Türkçenin bir diğer büyük eleştirmeni/denemecisi

Nurdan Gürbilek ile birlikte, edebiyata bakışımızda bize yeni bakış açıları kazandırıyor, ilham veriyor Orhan Koçak. Ben, Koçak ile Gürbilek'in yazdıklarını deneme olarak nitelendirmenin abes olmayacağını düşünüyorum. Deneme yazarı biraz şair biraz da filozoftur. Tabii bunların her ikisi de eleştirmen arı değildir.

Orhan Koçak, bir süredir arka arkaya eserler yayımlıyor. *Turgut Uyar ve Başka Şeyler*'in ardından şimdi de, yazılmakta olduğu kulaktan kulağa yayılmış ve küçük bir kısmı da daha önce *Duvar* dergisinde yayımlanan *Tehlikeli Dönüşler* çıktı.

Tehlikeli Dönüşler, oldukça iddialı bir kitap. Yusuf Atılgan ve Ayhan Geçgin'i merkeze alarak yeni bir okuma önerisi sunuyor. Ayhan Geçgin ile Yusuf Atılgan'ı birlikte düşünüyor: "Atılgan'ı okumuş mudur Geçgin? Bunu bilemeyiz. Üç romanda ve özellikle *Gençlik Düşü*'nde birtakım açık ve örtük edebi, felsefi göndermeler var ama Atılgan'la ilgili bir çentiğe rastlanmıyor. Öte yandan, yazarlarından bağımsız olarak kitapların da birbirini okuduğunun, çekiştirdiğinin bilindiği bir dönemde yaşıyoruz. Geçgin'in romanlarının yaptığını da şöyle tanımlayacağım: 1959'da çıkmış bir romanın o dönemde çok kısmi, çok tekil, çok mahalli/dönemsel görünen meselesini kendi coğrafi ve zamansal sınırları dışına çıkarmakla, Atılgan'ın yapıtını hem yok ediyor, 'ilga ediyor' hem de böylece ilk kez evrenselliğine erişiyor."

Koçak, Atılgan ile Geçgin arasındaki ilişkiyi bu şekilde anlatmayı seçerek bir öncelik ve sonralık ilişkisi sırasından ziyade metinlerin birbirleri arasında birçok yönden nasıl konuştuklarını ve kimi zaman Atılgan'ın kimi zaman Geçgin'in aynı zaman diliminde olmaları bile birbirlerine cevap verebildiklerini gösteriyor.

Koçak, *Aylak Adam* romanını ilk kent romanı olarak ilan ediyor. Ardından bu roman ile Geçgin'in eserlerini karşılaştırırken kentin, kent içindeki coğrafi alan seçiminin, emek süreçlerinin sergilenmesinin ve bu süreçlerin anlatımına geçiyor.

"Kitaplardan çok, aralarındaki ilişkiler vardır. Geçgin'in adamının sonunda bir kez daha baktığı hayatında saptadığı o 'boşluk' olmasaydı, çoktan geçip gittiği halde hâlâ orada duran bu boşluk temsil edilmeseydi eğer, bir de *Aylak Adam*'in merkezinde bir yazılmayan yapıtın bulunduğu fark etmeyebilecektik. (...) Yine: *Gençlik Düşü* olmasaydı, *Aylak Adam*'in tam ortasında, 'yazılmayan eser' gibi bir boşluk, bir delik olduğunu fark etmeyebilecektik biz."

Düş kırıklığı romanı ile soyut idealizm romanı arasındaki ilişki, sonrasında bunların sanatçı romanıyla ilişkisi, kavramları tanımlama çabasının ardından *Aylak Adam*'in ve Ayhan Geçgin'in eserlerinin nerede konumlanacağını açıklamaya girişen Koçak, hem kavramlarla tek tek uğraşarak hem de kavramların tanımlamayla sınırlandırdıklarının dışına taşanlarla yeni bir sorgulama yöntemi benimser. Bu sayede verili olan sınıflandırma ve kavramlar yetersiz geldiğinde bir okur/araştırmacı/eleştirmen/(hatta) edebiyat tarihçisi olarak nasıl bir yol izlenmesi gerektiği konusuna da değinmiş olur.

Koçak'ın *Aylak Adam* ve Geçgin'in eserlerini (en çok da *Kenarda*'yı) okumasının temelinde arzu kavramı yer alıyor. Arzu kavramının Freud'dan Lacan'a ve Deleuze'e kadar izlediği yolda ikisi arasındaki farklılığı arzu ve dürtü üzerinden kuruyor: "Arzu bizimmiş gibidir, aynı ayrı her birimizin. Dürtüyse yine her bir kişinin özel tarihinden aldığı işaretlerle çalışsa bile, Geçgin'in saptadığı gibi ('benden önce başlamış olan bir hareketin benden geçen bir devamıydım') kişiyi, özeli ve 'içselliği' aşan (ya berisinde kalan) bir harekettir."

TEHLİKELİ Mİ? TEHLİKELİ

Koçak, Atılgan'ın *Aylak Adam* romanını ilk kent romanı olarak ilan ediyor. Ardından bu roman ile Geçgin'in eserlerini karşılaştırırken kentin, kent içindeki coğrafi alan seçiminin, emek süreçlerinin sergilenmesinin ve bu süreçlerin anlatımına geçiyor. Burada psikanaliz ve Marksist ekonomi-politiğin araçlarından, açmazlarından, açmazla nasıl baş edileceğinden örneklerle, metinlerdeki zaman kullanımlarının anlatım tekniğiyle arasındaki ilişkiye

Orhan Koçak, *Tehlikeli Dönüşler*'de yöntemini *Aylak Adam* ve Ayhan Geçgin'in eserlerindeki yürüme, dolaşma, düşünme ve dönmesine paralel olarak kurmuş. Bu eserlerdeki dönüşler Koçak'ın dönüşleriyle birleşmiş.

değiniyor. Bu şekilde sadece birkaç farklı açıdan bir okuma; önce tek tek meselelerde odaklanıp ardından bunları birleştirerek aralarındaki ilişkileri her seferinde yeniden kurarak ilerliyor *Tehlikeli Dönüşler* (Tehlikeli mi? Tehlikeli.) Tıpkı Geçgin'in eserlerindeki sarmalık ve dönüşler gibi Koçak'ın üslubunda da kavramları ve eserleri daha önceki okumalarıyla, bu okumalardaki meselelerle, kendi okumaları arasındaki ilişkileri göstererek

dönüşler gerçekleşiyor. Eser boyunca Koçak'ın üslubuna hâkim olan "ama" bunun açık göstergesi. Her bir iddianın ardından açılan "ama"lar ile, ki bunların çoğunun paragraf başlarında kullanıldığı da unutulmamalı, bir teze başka bir açıdan bakarken etrafında dolaşmakla kalmayıp şimdide nerede konumlandığına geliyor

Tehlikeli Dönüşler, "Olay ânyıyla kayıt âni arasındaki mesafeyi silmeye ve böylece kayıtçı etkinliğini gizlemeye çalışan" Geçgin'deki "yordun" kipinin -Koçak'ın adlandırmasıyla "deneyim edebiyatı"nda- nesnel ve öznel deneyim tasarımlarını nasıl yarattığı konusunda Türkçede âni ve şimdide meselesinin şiir ve düzyazı arasındaki duraklarında dolaşarak ancak bunu yine bir öncelik ve sonralık halinde değil Walter Benjamin'in takım yıldızları'ndan ilhamla bu dolaşmayı, takım yıldızına çevirerek yapar.

Sekiz bölümden oluşan kitapta her bölümde bir mısra veya dizeyle anlatılacakların aktarılması, bunların neredeyse tüm bir bölümün yükünü taşıyan, anlamını içinde barındıracak bir şekilde seçilmesi *Tehlikeli Dönüşler*'i okumayı son derece zevkli kılıyor.

Koçak, *Tehlikeli Dönüşler*'de yöntemini *Aylak Adam* ve Geçgin'in eserlerindeki (*Uzun Yürüyüş* hariç) yürüme, dolaşma, düşünme ve dönmesine paralel olarak kurmuş. Bu eserlerdeki dönüşler Koçak'ın dönüşleriyle birleşmiş.

Tehlikeli Dönüşler, üzerinde uzun yıllar konuşulacak, tartışılacak son dönem Türkçe eserler üzerine yazılanlar arasında önde gelen kitapların başını çekiyor. Sadece Yusuf Atılgan ve Ayhan Geçgin'in eserleri hakkında değil Türkçede üslup, zaman, anlatım tekniği, kent ve kahraman arasındaki ilişkilere bakışta yepyeni tespitler yaparak eleştiri ortamında büyük bir hamle yaratıyor. ■

TEHLİKELİ DÖNÜŞLER
Orhan Koçak
Metis Yayınları